

Савченко О. О.,
викладач кафедри порівняльної педагогіки і методики викладання іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
E-mail:urasav9@gmail.com

ПАРЕМІЙНА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ГОРА» (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

У статті проведено контрастивний аналіз паремій української та англійської мов з опорним компонентом «гора / mountain». Виявлено універсальні та етноспецифічні когнітивні ознаки досліджуваного лінгвокультурного концепту, схарактеризовано його понятійний, образний та ціннісний складники.

Ключові слова: паремія, прислів'я, приказка, концепт, когнітивна ознака.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Проблема взаємозв'язку мови, культури і людини в сучасному світі є однією з найактуальніших, адже досвід, культура, традиції, звичаї, менталітет, базові цінності збережені в мові народу. Дослідження національно-культурних компонентів є пріоритетним напрямком сучасних лінгвістичних студій, таких як когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, етнолінгвістика і т. п. Найяскравіше представлено національно-культурну специфіку різних лінгвокультур у паремійних корпусах мов.

У наш час проводяться численні дослідження паремій як в українській, так і у зарубіжній лінгвістиці (праці Г. Благової, С. Єрмоленка, І. Голубовської, Л. Даниленко, З. Коцюби, Т. Ніколаєвої, М. Сітаж та ін.), так і в пареміології (рзвідки Н. Барлі, А. Дандиса, Е. Кокаре, Г. Пермякова, В. Мідера). Однак досі не були об'єктом комплексного наукового дослідження паремії, які містять назву елементу рельєфу (ліс, гора, поле, море, річка). Зіставний аналіз цих паремійних одиниць на матеріалі української та англійської мов дає змогу з'ясувати колективні уявлення про природно-ландшафтні умови побутування носіїв української та англійської мов, а також виділити універсальні та етноспецифічні особливості концептуалізації та категоризації дійсності, зокрема колективні уявлення про гору типових представників української та англійської лінгвокультурних спільнот.

Завдання дослідження. Мета праці полягає у виявленні універсальних та етнокультурних смислів досліджуваних паремій з опорною лексемою «гора» в українській та англійській побутовій свідомості. Об'єктом дослідження виступають прислів'я, приказки та загадки української та англійської мов як різновиди паремій. Предметом аналізу є когнітивні ознаки концепту «гора / mountain», актуалізовані у паремійних одиницях досліджуваних мов.

Виклад основного матеріалу. Під терміном «паремія» розуміємо одиницю пареміології, що вирізняється афористичністю, усталеністю, відтворюваністю, переосмисленим чи буквальним узагальненим значенням, здебільшого повчальним змістом, яка передає специфічну інформацію про традиційні цінності та погляди, базовані на життєвому досвіді народу, та позначає типові життєві ситуації [5, с. 16]. На сьогодні не існує чіткої класифікації паремій. Згідно із З. Б. Лановик, паремії – це – «найкоротші жанри, що в образній формі відтворюють найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки (приповідки) та їх жанрові різновиди – вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости» [7, с. 536]. «До паремій зараховують прислів'я, приказки, примовки, загадки, прикмети, повір'я, віщі сни, ворожби, задачі, головоломки, скоромовки, замовляння, небилиці, нісенітниця, казкові формули та ін.» [8, с. 291]. Об'єктом цього дослідження виступають прислів'я, приказки та загадки як основні елементи паремійного корпусу. Прислів'я – це «стислий і влучний народний вислів (часто афористичний і заримований), в якому в образній формі виражена повчальна думка чи емоційна оцінка якогось явища» [8, с. 336]; а приказка – «поширений у мові влучний, часто римований фольклорний вислів, близький до прислів'я, але без властивого прислів'ю узагальненого й повчального змісту; має характеристичний зміст або орнаментальне спрямування» [4, с. 80].

Поза сумнівом є те, що паремійний корпус мови об'єктивує не лише національно-культурні уявлення про довкілля, але й універсальні способи концептуалізації та категоризації дійсності. Як зазначає З. Г. Коцюба, «будь-яке дослідження, яке ґрунтується на аналізі прислів'їв і приказок однієї чи кількох мов, дає змогу простежити як національну специфіку світогляду творців паремійних фондів мов, так і загальнолюдські особливості мислення й універсальну здатність людини до образного передавання уявлень про світ» [6, с. 47].

Паремії як дискурсивні одиниці виступають елементами концептуальної картини світу і виражають лінгвокультурні концепти певного етносу. Вони володіють найбільшим потенціалом в декодуванні образів дійсності. Концепт визначається як культурно маркований вербалізований смисл, представлений у плані вираження цілим рядом своїх мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму; одиниця колективного знання, що має мовне вираження і що відзначена етнокультурною специфікою» [15, с. 47–48]. Тобто концепт виступає складником людської свідомості, відображає культуру і втілюється в мові.

За А. М. Приходько, концепт розглядається як ментальне утворення з ієрархічною структурою, ядром якого є поняттєвий, а периферією – асоціативно-образний та ціннісний складник [14, с. 236]. Ментальна структура паремійно профільованого концепту базується на тих же компонентах, що і структура лексикалізованого концепту – на понятті, образі, оцінці. Зміст концепту формують когнітивні ознаки, що відбивають явища дійсності. У пареміях когнітивні ознаки актуалізуються не лише опорними лексемами через систему своїх основних лексичних значень, а і шляхом фразеологічно пов'язаних значень та через лексичну взаємодію з іншими лексичними компонентами паремій. Когнітивні ознаки концепту складають його понятійну, образну та ціннісну складники.

Вербалізатором концепту «гора» в українському паремійному корпусі виступає лексема *гора*, *мн. гори*. В англійських пареміях зафіксовано два номінанти концепту: «mountain» та «hill». Визначення понятійного складника концепту «гора» базується на аналізі походження та дефініції лексеми «гора». В «Академічному тлумачному словнику української мови» знаходимо такі значення лексичної одиниці «гора»: «значне підвищення над навколишньою місцевістю або серед інших підвищень»; тільки *мн.* «гориста місцевість, країна» [19]. Щодо етимології слова, лексема *гора* споріднена з болг. *гора* «ліс», давн.-пруськ. *garian* «дерево», лат. діал. *gire* «ліс». Синонімічний ряд лексеми *гора* складають: діал. *бескид* (значне підвищення над рівнем моря), *кичера* (покрита лісом, крім вершини), *скеля* (кам'яниста зі стрімкими схилами), *узгір'я, горб* (підвищення), *пагорб* (невисока), *бердо* (стрімка гора, провалля), *магура* (висока гора), *клива* (висока гора, поросла темним смерековим лісом), *зомпля* (стрімка гора), *жбир* (порослий скелястий пагорб між долинами), *діл* (гора, яка ділить два села, гори, ріки, долини) [2, с. 562]. Примітно, що концепт «гора» увійшов до численних топоназв-оронімів *Кармалюкова гора* (Поділля), *Ведмідь-Гора* (Крим), *Вишнева Гора* (Рівненщина), *Княжа гора* (Київщина, Львівщина), *Лиса Гора* (Львівщина, Івано-Франківщина, Черкащина), *Михайлова Гора* (Полтавщина), *Пиво-Гора* (Полтавщина), *Санун-Гора* (Севастополь), *Говда* (діал. «масивна гора»), *Чернеча гора* (Київщина), *Канівські гори* (Черкащина), *Полонинські гори* (Закарпаття). Назва *Гологори* (підвищення пн.-зах. Подільської височини) походить від словосполучення *голі гори*, яке вказує, що підвищення голе, позбавлене деревної рослинності. У «Топонімічному словнику України» зафіксовано також декілька ойконімів, серед яких *Вільногірськ* (Дніпропетровщина), *Вуглегірськ* (Донеччина), *Гірне* (Луганщина), *Гірське* (Луганщина), *Красногорівка* (Донеччина), *Міжгір'я* (Закарпаття), *Нижньогірський* (Крим), *Підгірці* (Львівщина), *Слов'яногірськ* (Донеччина); гідроніми *Калигірка*, *Лисогір*, *Горинь* (притока р. Прип'ять).

Багатий синонімічний ряд та численні топоназви з лексемою *гора* вказують на релевантність та значущість концепту «гора» для представників українського етносу. Денотативний аналіз у поєднанні з етимологічними даними свідчить, що в семантиці імені концепту «гора» об'єктивовано такі загальномовні значення, як «велике підвищення над навколишньою місцевістю», «гориста місцевість, поросла лісом» [14].

В англійській мові лексема *mountain* означає:

1) *natural elevation of the earth's surface having considerable mass, generally steep sides, and a height greater than that of a hill* – природне підвищення поверхні землі, яке має значний об'єм, загалом круті схили; набагато вище за пагорб [22]. Давньоанглійська лексема *mountaine* походить з старофранц. *montaigne, muntaigne*, яка, у свою чергу, була запозичена з латинської *montanus* у значенні *гірський*, з *mons*, що означало *гора* [21]. Аналіз тлумачень та етимології лексеми *mountain* виявив ті ж самі семантичні ознаки, що і об'єктивує лексема *гора*, крім відсутності в поняттєвому складнику концепту «mountain» ознаки «вкрита лісом». Українські Карпати та Кримські гори здебільшого вкриті густими листяними та хвойними лісами, що відбилося у лексикографічних працях, на відміну від гір у Великобританії – вкритих травою або тих, в основі яких лежать кам'яні породи та мінерали, позбавлені деревної рослинності. Англійською дефініцією лексеми *hill* є «*a natural elevation of the earth's surface, smaller than a mountain*» – «природне підвищення поверхні землі, менше за гору», яке вживається для позначення схилів Великобританії, висотою нижчими за 2000 метрів [22]. Давньоанглійська лексема *hyll* «hill» походить з прото-герм. форми **hulni-*, з індо-європ. кореня **kel-* «бути підвищеним, височіти» [21]. Синонімний ряд лексичних одиниць «mountain» та «hill» теж досить багатий: *ridge, rock, cliff, range, massif, sierra, cordillera, slope, hillside, highland, hillock*.

Денотативні семи концепту «гора», які складають його ядро, реалізують ізоморфні когнітивні ознаки в його паремійній вербалізації, а саме «критерій висоти», актуалізований експліцитно, часто через атрибутив *високий / high*: *I stood in a high mountain, I looked through a golden ring, I saw the dead carrying the living (Seeing a train through a spyglass)* [19, с. 311]; *The higher the mountain, the higher the descent* [18, с. 7]; *Котилася торба з високого горба* [11, с. 346]; або імпліцитно, тобто реалізується в контексті паремійної одиниці: *Щоб тебе горою підняло!* [1, с. 191]. У загадках ця ознака об'єктивується через предмет загадування, так як через образ гори кодуються високі предмети чи явища, які є високо над землею, наприклад, голова людини: *In this world it's a mountain, and now upon this mountain it's a grass piece, and in this grass piece, two glasses (A man's head)* [18, с. 459].

Концепту «гора» у його паремійній вербалізації, як і семантиці імені концепту, характерна когнітивна ознака «великий простір». В українській мові є багато паремій, в яких лексема *гора* виступає як вторинна номінація для позначення великого розміру людей, предметів чи явищ, великої кількості чогось: *Зігнало го як гору* [1, II, с. 246]; *Шумить, гуде і все горою йде* (завірюха) [13, с. 32]; *Гору за нитку повели* (верблюди) [13, с. 96]; *He promises mountains and performs molehills* [17, с. 649].

Аналіз паремійного матеріалу дає змогу виділити додаткові когнітивні ознаки концепту «гора / mountain». Концептуальна ознака «нерухомість» актуалізується у таких пареміях, як *Годі гору з місця рушити* [1, I, с. 532]; *Men may meet but mountains never* [16, с. 320] та в її українському аналогові *Гора з горою не зійдеться, а чоловік з чоловіком зійдеться*. Остання вербалізує колективні уявлення обох лінгвостільнот про непередбачуваність обставин у житті людини та необхідність завжди залишатися людяним. Водночас в українській мові є численні прислів'я та приказки з компонентом «гора», яким властиве метафоричне значення «зробити неможливе, багато», об'єктивоване фразеологізмом «зрушити (перевернути, вернути, потопити) гори». Воля, сила, праця, дружба, любов та подарунки здатні творити чудеса, приносити чимало здобутків: *На волі я й гори потоплю* [11, с. 179]; *Людська сила гори верне* [10, с. 410]; *Faith will move mountains* [17, с. 20]; *Віра гори перевертає* [11, с. 166]; *Роботящі руки гори вернуть* [10, с. 262]; *Любов гори верне* [10, с. 56]; *Дружно і гори рівняють* [1, I, с. 274]; *Жінка і кам'яну гору пересіче* [10, с. 91]; *Поки я здоров був, то би гори перевертав* [12, с. 233]; *Враг силен, і горами трясє* (жартує сп'янілий чоловік) [1, II, с. 380]. Згідно з англійськими пареміями, цією властивістю наділені подарунки: *Gifts break a rock* [16, с. 192].

У паремійних корпусах зіставлюваних мов «гора» кваліфікується як місце, де відбувається переміщення, синтагматично представлене прийменниковими конструкціями: вертикальне – *на гору або з гори* (вверх або вниз): *As I went up the hill, I met my sister Nancy, I pulled her head and sucked her blood and left her body dancing (Blackberry)* [19, с. 295]; *Без крові, без серця на гору дереться* (Дим) [13,

с. 169]; горизонтальне – *no gorax, gorami: It goes all over hills and hollows, it comes at night and sits by the fire (Milk)* [19, с. 149]; *As I went across the Cumberland Mountain I met a gang people. Some were nice and some were nack, and some had colors of their back. What kind of people were they? Quail.* [19, с. 331]. В англійських загадках «гора» отримує нейтральну оцінку як місце пересування, оскільки предметом загадування не є реальна їзда людини по горах. У прислів'ях та приказках «гора» негативно конотована – акцентується важкість сходження на гору, її крутизна, яка компенсується легкістю спуску: *Up the hill favour me, down the hill beware thee* [17, с. 855]; *It is easy to bowl down hill* [17, с. 79]; *Тяжко з долини в гору йти, як з гори в долину легко* [1, II, с. 83], *Що в долину, то не в гору* [1, II, с. 38]; *Помагаєш ми з гори віз тягнути* (кажуть про зайву допомогу) [1, II, с. 176]. В українській мові побутують паремійні висловлювання, в яких сходження вниз горою вимагає обачності: *Хвалився та й з гори звалився* [10, с. 397]. Паремія *Шануй гори, мости, будеш мати цілі кості* [1, I, с. 586] передає колективні уявлення української лінгвоспільноти про гору як про небезпечне місце, де можна зазнати фізичних ушкоджень.

Низка українських та англійських паремій з компонентом «гора» актуалізують значення «місце для випасу худоби, домашньої птиці», що складає оцінний складник концепту: *Sixty white horses setting in a hill, out came a red horse, licked them all in (Tongue and teeth)* [19, с. 180]; *Over on the hill stands a big red bull, eats grass all day but never gets full (Mowing machine)* [19, с. 136]. Ознака «пасовище» концепту «гора» представлена в деяких загадках імпліцитно: *What goes all over the hillsides during the day and sits on the shelf at night? (Milk)* [19, с. 150]. У лісі проживають дикі тварини, за ними полюють: *On yonder hill there is a red deer; the more you shoot, the more you may you cannot drive that deer away. (Sun)* [19, с. 131]. У побутовій свідомості українців сформувалось уявлення, що у горах живуть тварини, яких вже немає на рівнині. Один із них – тур, предок сучасного бика, якого востаннє бачили в горах ще у XVII столітті. Ця велика й сильна тварина уособлювала могутність та багатство, що зафіксовано в українській паремійній одиниці *Сидить як тур у горах* [1, II, с. 360] – «про горду, багату людину».

У горах живуть люди: *On the hill sits a green house, in the green house sits a white house, in the white house sits a red house, in the red house sits a black house (Watermelon)* [19, с. 495]; *Два брати через гору живуть і ніколи один до одного в гості не ходять (Очі)*[19, с. 134]. Проте вони живуть ізольовано від решти суспільства, їм недоступні блага цивілізації, що засвідчує українська паремія: *В горах світ дошками забитий* [9, с. 47]. Гори непридатні для ведення сільськогосподарської діяльності: *Гора хоч не родить, та із хліба не зводить* [9, с. 47]. Займатися городництвом краще біля підніжжя гір: *Гору хвали, а низ ори* [9, с. 47]. В англійських пареміях одні гори вкриті деревами, які є цінним сировинним ресурсом: *There is something on yonder hill, rocks and rocks and never stands still (Tree)* [19, с. 45]; *I went to de mountain to look fah wood. I meet a big long tree, bear a fruit red outside and seed inside (Pomegranate)* [19, с. 444]; а інші – мохом: *Wood in a wilderness, moss in a mountain and wit in a poor man's breast are little thought of* [18, с. 212]. Ця ознака різноманітності рослинного світу гір, актуалізована в пареміях, відбиває особливості гірської системи Великобританії. На противагу англійським пареміям, численні українські паремії вербалізують уявлення про «гору», позбавлену рослинності, «кам'яну»: *Доробив би сі на Хребті* [1, II, с. 45]; *За горою, кам'яною стоїть брат з сестрою* (Місяць і сонце) [13, с. 16]. Лише одна англійська паремія вербалізує уявлення про «гору» як про поле бою: *King of France and twenty thousand men went up the hill and so came again* [17, с. 426].

У численних пареміях української та англійської мов прийменникова конструкція *за горами* експлікує значення межі між своїм та чужим простором, семи «чуже», «далеко»: *Behind the mountains there are people to be found* [17, с. 43] та її україномовний аналог *І за горами люди живуть* [9, с. 48]; *Думка за горами, а смерть за плечами* [1, II, с. 78]; *За горами не мешкаю* [1, I, с. 584], *Щастя не за горами, бо кується самими нами* [11, с. 173]; протилежне уявлення про щастя знаходимо у прислів'ї *Щастя за горами, а біда за плечима* [11, с. 179]. Паремійна одиниця *The hills are green afar off* [16, с. 229] або її частково різнообразний еквівалент *Blue are the faraway hills* передають логему «чуже завжди краще». Її український різнообразний еквівалент – *Славен бубен за горами* [11, с. 41].

Примітно, що в українському паремійному корпусі зафіксовано одне прислів'я, яке об'єктивує протилежне метафоричне значення словосполучення *за горою* «поблизу»: *Лис за горою, гуси до дому* [1, II, с. 264].

Ціннісний компонент концепту «гора» також репрезентований паремійними одиницями на зразок *A mountain and a river are good neighbors* [17, с. 547], в якому гори та річки виступають цінним джерелом різноманітних благ; означеннями *крута, кам'яна, лиса*, які негативно марковані представниками українського етносу, та *blue, green* – позитивно маркованіносіями англійської мови. Фразеологізм *золоті гори* містить етнокультурний компонент, що об'єктивує сему «щось нереальне, неправдиве»: *Ану давай ми золоту гору, ци візьму* [1, I, с. 705]; *Золоті гори обіцяє* [11, с. 115]. Втім, у паремії *Громада – то золота гора, всьому раду дасть* [11, с. 276] фразеологічне словосполучення *золота гора* об'єктивує ознаку «цінність».

Образний компонент концепту «гора» містить метафоричні значення. У світовій міфології гора – локус, який з'єднував небо, землю та потойбічний світ; вертикаль, яка поєднувала верх і низ, що визначає амбівалентність колективних уявлень про гору, з одного боку, як про чистий локус, а з іншого, – як про демонічний, що яскраво ілюструється асоціативним комплексом *лиса гора*. Згідно з легендами, це місце, куди вночі злітали потойбічні сили – відьми та чорти, про що свідчать наступні паремії: *І на мудрім дідько на лису гору їздить* [10, с. 326]; *Йди на Лису гору!* [1, II, с. 246], що звучить як недобре побажання. Логема *гора – горе*, життєві труднощі; складні завдання, вирішення яких призводить до успіху, знаходить вияв у численних паремійних зразках обох зіставлюваних мов: *І на горах родить горе* [11, с. 155]; *He that stays in the valley, shall never get over the hill* [17, с. 772]; *Дурному гори нема* [10, с. 338]. *Йти в гору* означає «сміливо долати життєві труднощі»: *Один у нору, другий у гору* [11, с. 273], однак *Один гори не наскочиш* (проблеми самому, без підтримки важко вирішувати) [11, с. 273]. Етнокультурно маркованим в українській побутовій свідомості є фразеологізм *крута гора*, який асоціюється зі значними складнощами, які необхідно долати: *І крута гора та обминути не можна* [9, с. 245]. І саме жінки легко справляються з ними: *Жінка і кам'яну гору пересіче* [10, с. 91]; Втім, не всі життєві проблеми можливо розв'язати: *І сонце не всі гори освічує, хоч високо ходить* [9, с. 51]; негаразди та біди з часом забуваються: *І крута гора та забудеться, а лиха біда та й збудеться* [9, с. 48]. У прислів'ї *Who has no taste in his business, mountains to him seem valleys* [17, с. 356] реалізується зв'язок з іншим концептом «valley», який виражає метафоричне значення «легке, безтурботне життя». В англійській побутовій свідомості «гора» – трудова діяльність, праця, яка протиставляється відпочинку через опозицію *mountains-fountains: In the morning mountains, in the evening fountains* [17, с. 340].

Протилежне трактування гори як щастя / багатства, що протиставляється нещастю / бідності через опозицію «mountain-valley» знаходимо в обох зіставлюваних мовах: *Вирівняє ще пан Біг гори з долинами* [1, I, с. 265]; *Тяжко долини з горами зрівняти* [1, II, с. 38]; *Діждемо пори, що й пани злізуть з гори* [11, с. 168]; *Діждемо пори, що й панів скинемо з гори* [11, с. 228]; *Він іде в гору* [1, I, с. 184]. В основі колективних уявлень про гору лежить архетипна опозиція верх – низ (достаток – злиденність), яка є спільною для обох зіставлюваних лінгвокультур. *The higher the hill, the lower the grass* говорять про людину, яка займає високе суспільне чи матеріальне становище і характеризується негативними моральними якостями: скупістю, пихатістю та черствістю стосовно нижчих за статусом від себе людей. Втім, така поведінка часто призводить до плачевних для них результатів – матеріального зубожіння, падіння соціального статусу – *The higher the mountain the greater descent* [17, с. 373]. Паремії *Високі гори мають глибокі доли* [1, I, с. 584], *Нема гори без долини* [1, I, с. 585] передають переконання, що щастя не є довготривалим, воно чергується з нещастям. Лише в англійських пареміях «гора» – повсякденне життя: *Do on the hill as you would do in the hall* [17, с. 23], яке містить побажання, що поведінка в буденному житті не повинна відрізнятися від світських манер, які виявляються людьми в особливих життєвих обставинах.

Гора також виступає концептуальною метафорою людини у пареміях зіставлюваних мов, наділеною здебільшого негативними розумовими або моральними якостями: гора – дурень: *Говоридо*

гори, а гора горою, а ти дурню роби, що хочеш з дурною [1, I, с. 506]; гора – хвалько: *Вродила гора миш* [1, I, с. 584]; гора – вперта людина: *If mountain will not come to Mahomet, the Mahomet must go to the mountain* [17, с. 547], український аналог *Не прийшла гора до Магомета, то прийшов Магомет до неї* [9, с. 48].

Висновки. Результати аналізу специфіки вербалізації концепту «гора / mountain» у паремійних корпусах української та англійської мов, отримані шляхом історико-культурологічного, компонентного та контекстуального аналізу, засвідчують, що цей концепт належить до вагомих. Втім, враховуючи його якісну та кількісну паремійну репрезентацію в обох лінгвокультурах, можна стверджувати, що в українській побутовій свідомості він позначений більшою амплітудою етноспецифічних значень, що засвідчує, зокрема, наявність низки словообразів *лиса гора, за кам'яною горою, круті гори, золоті гори*. Універсальним є амбівалентне образне трактування гори, мотивоване міфологічним світосприйняттям, яке корелює з опозицією *щастя – біда*. Додатковими універсальними когнітивними ознаками, характерними для паремійної об'єктивації досліджуваного концепту, є нерухомість, водночас рухомість, яка актуалізується гіперболізованою метафорою *зрушити гори / move mountains*; межа між своїм та чужим простором; місце для пересування, марковане ознаками *вверх-важкість, вниз-легкість*; місце проживання диких звірів, випасу худоби.

Перспективним є подальше зіставне дослідження паремій з іншими опорними лексемами із семою «елемент рельєфу» для виявлення особливостей ландшафту, умов побутування та світосприйняття носіїв української та англійської мов.

Список використаної літератури

1. Галицько-руські народні приповідки: в 3-х т. / [зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко]. – Львів: видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006.
2. Етимологічний словник української мови: у 7-и т. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 1989. – 634 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник] / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
4. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: Нариси / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
5. Колоїз Ж. В. Українська пареміологія : навчальний посібник / Ж. В. Колоїз, Н. М. Малюга, Н. М. Шарманова. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. – 349 с.
6. Коцюба З. Г. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbsіальному просторі (від універсального до національного): монографія. – Львів: ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2010. – 472 с.
7. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість [підручник] / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – К. : Знання-Прес, 2005. – 591 с.
8. Мала філологічна енциклопедія / уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2007. – 477 с.
9. Прислів'я та приказки: природа. Господарська діяльність людини / [упоряд. М. М. Пазяк]. – К. : Наукова думка, 1989. – 480 с.
10. Прислів'я та приказки. Людина. Родинне життя. Риси характеру / [упоряд. М. М. Пазяк]. – К. : Наукова думка, 1990. – 528 с.
11. Прислів'я та приказки. Взаємини між людьми / [упоряд. М. М. Пазяк]. – К. : Наукова думка, 1991. – 440 с.
12. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
13. Шестопал М. Українські народні загадки / М. Шестопал. – К. : Видавництво АН УРСР, 1963. – 398 с.
14. Янко М. Т. Топонімічний словник України: словник-довідник / М. Т. Янко. – М. : Знання, 1998. – 429 с.
15. Воркачев С. Г. Лінгвокультурологія, мовна особистість, концепт: становлення антропоцентричної парадигми в мовознавстві / С. Г. Воркачев // Філологічні науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.
16. Mieder W. The Prentice-Hall Encyclopedia of world proverbs. A Treasury of Wit and Wisdom through the Ages / W. Mieder. – New Jersey : Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1986. – 582 p.
17. The Oxford Dictionary of English Proverbs / [Ed. by F. P. Wilson]. – Oxford: Clarendon Press, 1992. – 930 p.
18. The Penguin Dictionary of Proverbs. / [Ed. by R. Fergusson & J. Law]. – Penguin Books, 2000. – 365 p.
19. Taylor Archer. English Riddles from Oral Tradition / Archer Taylor. – Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1951. – 675 p.
20. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/ghora>
21. Online Etymology Dictionary. – Режим доступу: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=wood&searchmode=none
22. The Free Dictionary by Farlex. – Режим доступу: <http://www.thefreedictionary.com/wood>.

Савченко О. О. Паремийная вербалізація концепта «гора» (на матеріалі українського і англійського мов).

Анотація

В статті проведено порівняльний аналіз паремій українського і англійського мов з опорною лексемою «гора /mountain /hill». Виявлені універсальні і етноспецифічні когнітивні ознаки досліджуваного концепта, виділені його понятійні, образні і ціннісні складові.

Ключові слова: паремія, прислів'я, поговорка, концепт, когнітивний ознак.

Savchenko O. O. Proverbial verbalization of the concept «mountain» (based on the material of the Ukrainian and English languages).

Summary

The article deals with the proverbial manifestation of the concept «mountain» in Ukrainian and English languages. It generalizes common definitions of the term paroemia, specifies differentiative features of proverbs and sayings. The comparative analysis of the paroemias with the component mountain has been conducted which reveals universal and national cognitive features of this concept.

The aim of the work is to reveal the universal and national cultural meanings of the Ukrainian and English paroemias with the lexeme mountain. The object of the research is proverbs, sayings and riddles as proverbial subtypes. The subject is cognitive features of the concept under research.

It is stated that the concept «mountain» is of great linguistic and cultural value, particularly in the Ukrainian common consciousness, which is proved by a number of metaphoric expressions like lysa hora, kamyana hora, kruta hora, zolota hora. The ambivalent interpretation of mountain, based on the mythological outlook, as notions happiness-grief is universal. The additional universal meanings of the paroemias, in which the image of mountain is reflected, are immobility/ mobility(metaphorical); a boundary between own and alien space; alien world; distantness; a place for movement; a pasture; wildlife place.

Key words: paroemia, proverb, saying, concept, cognitive features.

УДК 811.161.2'373(045)

Семашко Т. Ф.,

кандидат філологічних наук,

доцент, докторант Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

E-mail: semashko.tat@yandex.ua

**АНТРОПОСТЕРЕОТИПИ ІЗ ГУСТАТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ
ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

У пропонованій розвідці на лексикографічному матеріалі піддані аналізу мовні репрезентації сенсорних ментальних комплексів, якими виступають етнокультурні стереотипи із перцептивним компонентом. Вивчення потенціалу таких одиниць в аспекті лінгво-когнітивного аналізу дозволить розкрити національну специфіку їх внутрішньої організації та з'ясувати, як відбувається опрацювання інформації про світ у свідомості носів української лінгвокультури.

Ключові слова: чуттєве сприйняття, модуси перцепції, густативи, стереотипи із перцептивним компонентом.

Сенсорний рівень – сприйняття за допомогою зору, слуху, на смак, на дотик, за допомогою нюху – є найпершим контактом людини з навколишньою дійсністю, за допомогою якого інтерпретується отримана уся перцептивна інформація. Будь-який із феноменів навколишньої дійсності, що сприймається органами чуття, паралельно підлягає логічному осмисленню і категоризації. Питання про те, яким чином відбувається сприйняття та категоризація навколишньої дійсності, є центральним у руслі сучасних досліджень когнітивної лінгвістики.

Тісний взаємозв'язок категоризації із системою сприйняття світу п'ятьма органами чуття, з одного боку, і з обробкою сенсомоторних і перцептивних даних за допомогою мови [3, с. 307], з іншого, робить актуальними дослідження специфіки мовної репрезентації перцептивних ментальних комплексів, якими виступають сенсорні етнокультурні стереотипи. Під стереотипом сенсорного